

УДК 75.071.1(477)

DOI <https://doi.org/10.32782/uad.2024.1.19>**Погорілий Анатолій Володимирович,**

аспірант кафедри теорії історії мистецтва

Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури

ORCID ID: 0000-0002-9381-9204

anatolii.pohorilyi@naoma.edu.ua

ВПЛИВ НАВЧАННЯ У ЄВРОПЕЙСЬКИХ КУЛЬТУРНИХ ЦЕНТРАХ НА ТВОРЧІСТЬ А. МАНЕВИЧА, М. ТКАЧЕНКА, С. КОСТЕНКА ТА М. БАШКІРЦЕВОЇ

У статті розглядаються зміни в живописі українських художників до та після навчання в європейських культурних осередках на прикладі українських живописців – Абрама Маневича, який навчався у Мюнхені у 1905–1906 роках у Школі Антона Ашбе; Михайла Ткаченко, який навчався в Парижі, в Кормонській академії мистецтв у 1888–1892 рр.; Сергія Костенка, який навчався в Парижі, в Академії мистецтв Жюльєна 1893 р.; Марії Башкирцевої, яка навчалася спочатку в Римі, в Академії Святого Луки в 1876 році, а потім в Парижі, в Академії мистецтв Жюльєна з 1877 року. Отже, це мало значний вплив на творчі досягнення перерахованих вище художників. На Паризькому салоні 1904 року Михайло Ткаченко виставив полотно «Покинута татарська цвинтар. Крим», а на Салоні 1907 року – два українських пейзажі «Насуваються тіні» та «Іде сніг. Україна». У 1907 році він представив «Покровський монастир у Харкові» на Великому салоні, де провів персональну виставку в Парижі, на якій було представлено 62 картини та десятки етюдів. У 1910 році знову бере участь у Паризькому салоні. У 1907 році у Мюнхені Абрам Маневич брав участь у виставці «Сецесіон»; у Відні в 1908 році на Весняному салоні, на Марсовому полі виставлявся з двома полотнами: «Єврейське містечко» і «Жовтень», а в 1913 році вже влаштував персональну виставку в паризькій галереї Дюран-Рюель. Сергій Костенко брав участь у Салоні на Марсовому полі 1894 року з полотном «У звіринці». Марія Башкирцева була нагороджена золотою медаллю на конкурсі 1879 року, брала участь у Паризькому салоні 1880, 1881, 1882, 1884 років; після її трагічної смерті частина її робіт була куплена Люксембурзьким музеєм, а частина залишилася в Луврі. Отже, підсумовуючи, зазначені вище успіхи на таких престижних виставкових заходах світового рівня підтверджують тезу про вплив навчання в європейських культурних осередках на творчі здобутки розглянутих нами митців.

Ключові слова: Паризький салон, Весняний Салон, Париж, Сецесіон, школа Ашбе, Академія Жуліана.

Pohorilyi Anatolii. THE INFLUENCE OF STUDYING IN EUROPEAN COUNTRIES ON THE PAINTING OF A. MANEVICH, M. TKACHENKO, S. KOSTENKO M. BASHKIRTSEVA

The article examines the changes in the paintings of Ukrainian artists before and after studying in European cultural centers, by the example of Ukrainian painters – Abram Manevich, who studied in Munich from 1905–1906 at the School of Anton Ashbe; Mykhailo Tkachenko, who studied in Paris, in Kormon Academy of Arts in 1888–1892; Serhiy Kostenko studied in Paris, at the Julien Academy of Arts in 1893; Maria Bashkirtseva, who first studied in Rome, at the Academy of Saint Luke in 1876, and then in Paris, at the Julien Academy of Arts from 1877. So, it had a considerable impact on the creative achievements of the artists listed above. At the Paris Salon in 1904, Mykhailo Tkachenko exhibited the canvas «Abandoned Tatar Cemetery. Crimea» and at the Salon of 1907, he exhibited two Ukrainian landscapes, «Shadows are approaching» and «It is snowing. Ukraine». In 1907 he presented «The Intercession Monastery in Kharkiv» at the Great Salon, where he held a personal exhibition in Paris and featured 62 paintings and dozens of sketches. In 1910 he took part in the Paris Salon again. In 1907 in Munich, Abram Manevich participated in the «Secession» exhibition; in Vienna in 1908, at the Spring Salon, on the Field of Mars, he exhibited with two canvases: «The Jewish Town» and «October» and in 1913 he already held a personal exhibition at the Durand-Ruel gallery in Paris. Serhiy Kostenko took part in the Salon on the Field of Mars in 1894 with the canvas «At the Menagerie». Maria Bashkirtseva was awarded a gold medal at the competition in 1879 and participated in the Paris Salon in 1880, 1881, 1882, and 1884; after her tragic death, some of her works were bought by the Luxembourg museum, and some remained in the Louvre. So, in conclusion, the successes mentioned above at such prestigious world-class exhibition events confirm the thesis about the influence of studying in European cultural centers on the creative achievements of the artists we have considered.

Key words: Paris Salon, Spring Salon, Paris, Secession, Ashbeth School, Julian Academy.

Постановка проблеми. У другій половині XIX століття на територіях компактного проживання українців владою російської імперії було штучно створено дефіцит вищих художніх навчальних закладів, чим зміщало вісь тяжіння для зацікавленої у художньо-мистецькій освіті молоді до Петербурга. Проте на даному відрізку часу у Імператорській академії мистецтв почалось відставання від сучасних мистецьких тенденцій інших європейських мистецьких «столиць», таких як Париж, Мюнхен чи Відень. У зв'язку з чим певні митці приймали рішення навчатись після Петербурга у Франції чи Німеччині, а подекуди і відразу вирушати за якісною освітою за кордон. У підсумку проаналізуємо результати творчих досягнень митців після закінчення навчання.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. На момент написання статті є публікації та дослідження про кожного із митців, є література створена за їхнє життя, так і в останні 10 років. Із найновіших джерел найбільше інформації було отримано з:

Роботи В. Сусак, яка має назву «Українські художники у Парижі. 1900–1939», що надає повний список українських митців, працювавших у Парижі на початку 20 століття.

Також була опрацьована робота авторства Д. Голець та О. Лагутенко. «Альбом: Михайло Степанович Ткаченко», яка детально репрезентує творчий доробок цього митця.

А у роботі Абліцова В. «Башкирцева Марія. Український Все-Світ» вдало розкритий мистецький шлях художниці у Європі.

Іл. 1. Абрам Маневич, етюд, 1905

З цих джерел вдалось скласти повноцінне бачення про життєвий та творчий шлях кожного із розглянутих митців.

Мета статті – вивчити та проаналізувати творчі здобутки митців після закінчення навчання у європейських культурних центрах та порівняти з їх творчим доробком до цього.

Виклад основного матеріалу. Чимало українських митців на зламі століть мали складний творчий шлях, який лежав через поневіряння та карколомний успіх. Розглянемо декількох з них. Абрам Маневич почав свій шлях вивчення образотворчого мистецтва в 1901–1905 роках у Київському художньому училищі. В 1904 році отримав трьох річну стипендію для продовження навчання у Мюнхені, де у 1905–1906 роках навчався у всесвітньовідомій Школі Антона Ашбе. У 1907 році почалась активна виставкова діяльність Маневича персональною виставкою у галереї Kunst Verein у Мюнхені та 1908 року [1, с. 213] участю у виставці «Сецесіон» у Відні. Дебют молодого митця продовжився у Парижі де на весняному Салоні [2, с. 13–14] на Марсовому полі долучився до участі двома полотнами: «Єврейське містечко» і «Жовтень», а вже у 1913 році [3, с. 408] провів персональну виставку у паризькій галереї Дюран-Руеля.

Іл. 2. Абрам Маневич, «Весняна симфонія» 1912, НХМУ

Інший яскравий представник Харківської живописної школи, випускник Харківського реального училища та Петербурзької Академії мистецтв Михайло Ткаченко. По закінченню імператорської академії поїхав навчався до Парижа [4, с. 326], в академію мистецтв Кормона, де навчався у 1888–1892 роках, там він був неодноразово відзначений, за видатні успіхи у навчанні. З 1891 року почав брати участь у Паризьких Салонах, де у 1904 році виставив полотно «Закинута татарське кладовище. Крим» та на Салоні 1907 року [5, с. 198] виставив два українських пейзажа «Тіні насуються» та «Йде сніг. Україна», того ж року «Покровський монастир у Харкові» на Великому салоні; після чого провів персональну виставку у Парижі, на якій були представлені 62 картині і десятки етюдів, і у 1910 році знов прийняв участь у Паризькому салоні. На прикладі двох робіт «Рибацькі човни в порту Дуарнене» (іл. 3) та «Село на березі» (іл. 4) написані у Франції, у Бретані, чітко контрастують

Іл. 3. М. Ткаченко «Рибацькі човни в порту Дуарнене.» Бретань 1894

Іл. 4. М. Ткаченко «Село на березі» Бретань 1910

з картиною «Сім'я на відпочинку» (іл. 5). Хоч вона ближча нам по контексту, проте дві інші роботи чітко відображають типовий сюжет зображення французького узбережжя.

Також, ознайомимось з життєписом Сергія Костенко. Він закінчив Київську рисувальну школу М. Мурашка у М. Пимоненка у 1889 році [6, с. 12–16], після чого брав участь у розписах Володимирського собору та відновленню розписів Кирилівської церкви [7, с. 76]. А вже згодом у 1893 році, вирушив на навчання до Парижу, в Академію мистецтв Жульєна. В 1894 році, Сергій Костенко прийняв участь в Салоні на Марсовому полі [8, с. 13–21] з полотном « У звіринця», яке відзначив І. Є. Рєпін, що згадується у його «Листах про мистецтво». Також оцінити автора можемо по його відомих роботах, які збереглись до сьогодні та представлені в колекції НХМУ «За уроком» (іл. 6)

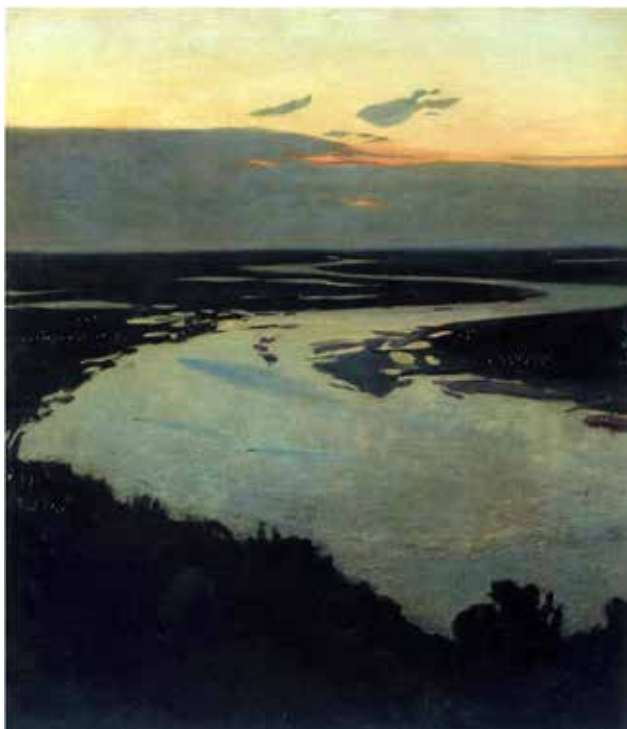
Іл. 5. М. Ткаченко «Сім'я на відпочинку»

Іл. 6. С. Костенко «За уроком» 1891

та «Вечір над Дніпром» (Іл. 7) [9, с. 125]. Якщо перша робота нам демонструє майстерне володіння композицією і тоном, то вже в другій роботі ми бачимо неперевершене володіння кольором у вечірньому пейзажі, який написаний етюдно.

А також визначними здобутками відміtilась Марія Башкірцева. У 15 років вона вже вирушила до Італії [10, с. 436], де у Флоренції

Іл. 7. С. Костенко,
«Вечір над Дніпром» 1891

вона знайомиться з шедеврами відродження в галереї Уффіці та палацо Пітті. Її навчання почалось відразу з закордону, з Риму де, у Академії Святого Луки, де у 1876 році [11, с. 192] вона знайомиться з В. А. Котарбинським, який навчає її рисунку та живопису. Та згодом Башкірцева все ж вирушає на навчання у Париж, де продовжує навчання вже у Академії мистецтв Жульєна з 1877 року [12, с. 382], там вона створює одну із своїх найвідоміших робіт «В майстерні» (іл. 8). Вже у 1879 році художниця була удостоєна золотої медалі на конкурсі, приймала участь у Паризькому салоні у 1880, 1881, 1882 та 1884 роках [13 с. 516]. Проте, через хворобу, яка викликала трагічну та передчасну смерть, деякі з її робіт закупив музей Люксембурга, а частина залишилась у Луврі.

Головні висновки і перспективи використання результатів дослідження. Розглянувши всі наведені успіхи на таких престижних виставкових заходах світового рівня у Парижі, Мюнхені та Відні підтверджують думку про позитивний вплив навчання у європейських культурних центрах, яке хоч і було спричинено штучними діями, проте мало благотворний вплив на творчі здобутки митців. Зі здобутками яких ми ознайомились.

І в результаті проаналізувавши історичну ретроспективу творчих навчальних поїздок вітчизняних митців за кордон ми

Іл. 8. М. Башкирцева В майстерні. 1881

можемо зробити прогнозування мистець- ває перед нами поле подальших наукових ких тенденцій сьогодення, що відкри- пошуків.

Література:

1. Бурданов Г. Виставка картин А. Маневича. К. 1909. 213 с.
2. Лопатін Б. А. Маневич. Мистецтво і життя. К. 1915. № 9. 13–14 с.
3. В. Сусак. Українські художники у Парижі. 1900–1939. К. Родовід, 2010. 408 с.
4. Д. Голець, О. Лагутенко. Альбом: Михайло Степанович Ткаченко. Корнерс К. 2010. 326 с.
5. Асеева Н. Ю. Українське мистецтво і європейські художні центри. Кінець 19 – поч. 20 ст. К. 1989. 198 с.
6. Кузьмін Е. М. Из Киева (25-річчя рисувальної школи Мурашко). Художник Костенко. «Нова рисувальна школа» Мистецтво і худож. пром-сть. № 4. К. 1901. 12–16 с.
7. Мурашко М.І. Спогади старого учителя: Київська рисувальна школа. 1875–1901. Вип. 1 К. 1907. 76 с.
8. Жбанкова О. Б. «Сергій Костенко. Широко й просто» Музей. провулок. 2008. № 1(9). К. 13–21 с.
9. Проніна М. «Подих мефістофельського генія» ОМ. № 3–4. К. 2012. 125 с.
10. Віталій Аблицов «Галактика “Україна”. Українська діаспора: видатні постаті» КИТ К. 2007. 436 с.
11. Балабко О. З Ніщи до Мужена. Від Башкирцевої до Винниченка: Есеї, п’єса. Факт К. 2007. 192 с.
12. Аблицов В. Башкирцева Марія. Український Все-Світ. Т. 1. КИТ К. 2011. 382 с.
13. Українська діаспора: літературні постаті, твори, біобібліографічні відомості. Упорядк. В. А. Прosalової. Донецьк: Східний видавничий дім, К. 2012. 516 с.

References:

1. Burdanov, H. (1909). Vystavka kartyn A. Manevycha [Exhibition of paintings by A. Manevich.] K. 213 [In Ukrainian].
2. Lopatin, B. A. (1915). Manevych. Mystetstvo i zhyttia [Manevich. Art and life.] No. 9, 13–14 [In Ukrainian].
3. Susak, V. (2010). Ukrainski khudozhnyky u Paryzhi [Ukrainian artists in Paris.] 1900–1939. K. 408 [In Ukrainian].
4. Albom: Mykhailo Stepanovych Tkachenko [Mykhailo Stepanovych Tkachenko Albom] (2010) D. Golets, O. Lagutenko. Corners. K. 326 [In Ukrainian].
5. Aseeva, N. (1989). Yu.Ukrainske mystetstvo i yevropeiski khudozhni tsenry [Ukrainian art and European art centers]. End of 19 – beginning 20th century K., 198 [In Ukrainian].
6. Kuzmin, E.M. (1901). Iz Kyieva (25-richehia rysuvalnoi shkoly Murashko). Khudozhnyk Kostenko. “Nova rysuvalna shkola” [From Kyiv (25th anniversary of Murashko drawing school). Artist Kostenko. “New Drawing School”]. Art and artists. industry No. 4 [In Ukrainian].
7. Murashko, N. I. Spohady staroho uchytelia: Kyivska rysuvalna shkola. 1875–1901 [Memories of an old teacher: Kyiv Drawing School] (1907) K., Vol. 1 76 [In Ukrainian].
8. Zhbankova, O. B. (2008). “Serhii Kostenko. Shyroko y prosto” [“Serhiy Kostenko. Wide and simple”] Museum. lane. No. 1(9) 13–21 [In Ukrainian].
9. Pronina, M. (2012) “Podykh mefistofelskoho henii” [“Breath of Mephistopheles genius”] OM. No. 3–4 [In Ukrainian].
10. Vitaly Ablitsov (2007). «Galaxy «Ukraine». «Halaktyka “Ukraina”. Ukrainaska diaspora: vydatni postati» [Ukrainian diaspora: prominent figures] K.: KYT, 436 [In Ukrainian].
11. Balabko, O. (2007). Z Nitsy do Muzhena. Vid Bashkyrtsevoi do Vynnychenka: Esei, piesa [From Nice to Mougins. From Bashkirtseva to Vinnychenko: Essays, a play.] K.: Fakt, 192 [In Ukrainian].
12. Ablitsov V. (2011). Bashkyrtseva Mariia. Ukrainskiy Vse-Svit. [Bashkirtseva Maria. Ukrainian World.] Vol. 1. K. KYT, 382 [In Ukrainian].
13. Ukrainaska diaspora: literaturni postati, tvory, biobibliografichni vidomosti [Ukrainian diaspora: literary figures, works, biobibliographic information] (2012). Compilation. V. A. Prosalova. Donetsk: Eastern Publishing House, 516 [In Ukrainian].